

1980/90 SONRASI İSTANBUL BEYOĞLU'NUN YAMA KİMLİĞİ: DEVLET VE TOPLUM KRİZİNE BAĞLI DEĞERSİZLEŞME VE TEMSİL SORUNU

Ertan EĞRİBEL*
Meryem DEMİR**

Atf: Eğribel, Ertan ve Meryem Demir. "1980/90 Sonrası İstanbul Beyoğlu'nun Yama Kimliği: Devlet ve Toplum Krizine Bağlı Değersizleşme ve Temsil Sorunu", *Sosyologca*, Sayı 23 (2022), s. 169-182.

ÖZ: Dünya özellikle 1980'li yıllardan itibaren hızlı bir değişim süreci içerisine girmiştir. Günümüz dünya durumunun temelleri 1980'li yıllarda atılmıştır. Küreselleşme ve modern sonrası dönemde şehirlerin önemi ön plana çıkmıştır. Değişimin kuvveti, yönü ve itici gücü şehirlerde ortaya çıkmıştır. Şehirlerin ön plana çıktığı bu dönemde İstanbul ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Krizlerin görüldüğü ve isteklerin dile getirildiği meca İstanbul sokakları olmuştur. Bu çalışmada İstanbul'un Beyoğlu semtindeki değişim ve dönüşüm süreçlerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Postmodernizm, İstanbul, Beyoğlu, Değersizleşme.

Patch Identity of Istanbul Beyoğlu After 1980/90: Devaluation and Representation Problem Due to the Crisis of the State and Society

ABSTRACT: The world has entered a rapid change process especially since the 1980s. The foundations of today's world situation were laid in the 1980s. The importance of cities has come to the fore in the globalization and post-modern era. The force, direction and driving force of change emerged in cities. Istanbul has a privileged importance in this period when cities come to the fore. The streets of Istanbul have been the medium where the crises were seen and the wishes were expressed. In this study, the change and transformation processes in Istanbul's Beyoğlu district will be discussed.

Keywords: Globalization, Postmodernism, İstanbul, Beyoğlu, Devaluation.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 28.03.2022

Kabul Tarihi: 12.05.2022

* Prof. Dr, İstanbul Üniversitesi, ertanegribel@yahoo.com.tr, ORCID:0000-0003-1742-8006

** demirmeryem@hotmail.com, 0000-0002-9041-8632

Giriş

Günümüz gelişmelerini belirleyen dünya çapındaki temel olaylar 1980 sonrası başlamış, 1990 sonrasında yeni bir dünya düzeni niteliği kazanmıştır. 1990'lı yıllarda Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi ile dünyada yeni bir düzenden/düzensizlikten söz edilmeye başlanmıştır. ABD eksenli küreselleşme veya modern sonrası ortaya çıkan dünya egemenlik ilişkilerinde modern devlet ve toplum örgütlenmesine karşıt olarak şehirlere özel bir rol verilmiştir. Türkiye'de bu yeni süreçte siyasi, ticari, gündelik yaşam ilişkilerinde değişimlerin en çapıcı görüldüğü yer İstanbul ve onun vitrini sayılabilecek olan Beyoğlu'dur. Türkiye'nin dünyada ortaya çıkan bu değişimlere uyum çabası, yeri ve rolünün belirsizliği devlet ve toplum krizi olarak öne çıkmıştır. 1980/90 sonrasında İstanbul Beyoğlu'nun belediye seçimleri, Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi'nde ortaya çıkan dönüşüm, bu değişime erken tepki olarak başlayan 1 Mayıs 1977 katliamı ve Gezi olayları Türkiye ve dünyanın sürekli gündemindedir. Bu çalışmada 1980/90 sonrası İstanbul Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişimi ve bunun Taksim meydanındaki görünümünü devlet ve toplum krizine bağlı olarak ele alacağız. Günümüzle ortaya çıkan, anti-toplumsallaşma değersizleşme ve temsil kriziyle ilgili sonuçlar çıkarmaya çalışacağız.

Osmanlı İstanbul'unda Suriçi/Galata İstanbulu İkiliği ve Uyumu

Türkiye'de sosyolojide şehir ile ilgili çalışmalar başlangıçta modernleşmenin yönü ve sorunlarıyla ilişkilidir. İstanbul başta olmak üzere göçle ilgili çalışmalardır. Amaç verili kuramların ve yeni yönelişin doğrulanmasıdır. Bu çalışmalar öncelikle İstanbul'a olan göçler, gecekondulaşma ve bunun getirdiği sorunlarla ilgili olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan toplumsal ve tarihi değişim kuramların etkisiyle konulara yaklaşılmıştır. "Azgelişmiş kapitalizm" ve "toplumsal/tarihi ilerleme" kuramları toplumsal yapı ve değişimin yönüyle ilgili çerçeveyi oluşturmuştur. Buna karşılık son dönemde yapılan çalışmalar öncelikle bakış açısında bir değişikliğin ürünü olarak farklılık göstermiştir. 1990 öncesi kuramlardan ve yaklaşımlardan neredeyse bütünüyle kopulmuştur. Küreselleşme döneminde şehirlerle ilişkisi ve şehirlere bakışı, sorunları, uygulamaları değişiklikler göstermiştir. Diğer bir deyişle yeni dönemde sorunlar ve açıklama biçimi farklıdır. 1960'lar 1970'ler 1980'lerde gecekondulaşma veya şehirleşme konusu göç/endüstrileşme/modernleşme konusu temelinde değişim, genel kuramın bir uzantısıdır.¹ Yeni dönemde bakış açısındaki temel yaklaşım değişmiştir. Türkiye'nin yeri ve rolü yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak değişmeyen Batı'ya verilen üstünlük ve bu yönde ortaya çıkan gelişmelere ortak olma çabasıdır. Bu değişimin temel kaynağı ve yönü belirsizdir, Batı dünya egemenliği tartışma dışı görülmüştür. Batı, kendini Batı-dışı toplumlardan ayırmıştır. Bu nedenle İstanbul'daki değişim küre-yerel ilişkilerin içinde mutlak-belirsizlik içinde kalmıştır.

1980/90 sonrası kuramsal düzeyde sorunların çözümü toplumsal yapı çerçevesinde ortaya çıkan değişim çabası olmaktan çıkmış, kimlik

¹ Yüksel Yıldırım, "Toplumsal Değişim Kavramı Bağlamında 1960'lı Yıllardan 1980'lere Toplumsal Güçler", *Sosyologca*, Sayı 22 (2021), s. 15-28.

sorununa/bunalımına dönüşmüştür. Giderek küre-yerel düzeyde uyumsuz görülen alanlarda dar birimlerle ilişkili uygulamalı alan çalışmaları öne çıkmıştır. Bunlar daha çok belediye ve sivil toplum kuruluşlarının ısmarladığı projeler biçimindedir. Aynı zamanda şehrin altyapısı ve kimliği ile ilişkili bir dizi projeler de bunun tamamlayıcısı biçimindedir. İhaleler, suiistimaller, yağmacılık ile devlet ve belediyeler arasındaki ilişki bu değişimin siyaset ve siyasi partilerle bağlantılı bir başka görünümüdür. Bu tartışmalar küre-yerel çerçeveye ve kimlik içinde devlet ve toplumun zaafalarını göstermektedir. Biz günümüzde İstanbul ve Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişiklikleri İstanbul'un tarihi kimliği ile olan ilişkisi temelinde ele alacağız. Değişen ve değişmeyen özelliklerin niteliği üzerinde duracağız. Diğer bir deyişle değişimin günümüzdeki görüntülerinin ötesinde sorunun kaynağını tartışma konusu yapacağız. İstanbul ve Beyoğlu'nun değişim sorununu tarihi perspektif içinde ele alacağız. İstanbul ve Beyoğlu'nda yakın dönemde ortaya çıkan sorunların tarihsel, siyasi boyutları vardır. Sorunların çözümünü sadece günümüz görüntüleri içinde ele alıp değerlendirildiğinde sorunlu alanların saptanması ve bu yönde değişikliklerle sınırlanmaktadır. Bu müdahaleler günümüz dünya egemenlik düzeni doğrulamanın ötesine gitmemektedir. İstanbul'da günümüzde ortaya çıkan değişimlerin iki yönü vardır. Biri geçmişin/tarihi yıkımı ve tahribi, diğeri yeniden biçimlendirme veya yeni kimlik kazandırma yönündeki uygulamalardır. Esas çelişki ve çatışma bu iki düzeyde ortaya çıkmaktadır. Bu yıkıcı-kurucu değişim birbiri ile çelişkili olmasına karşın, Batı üstünlüğü ve iktidar ilişkisi temelinde bütünlük sağlanmıştır. Mevcut değişim, İstanbul ve Beyoğlu kimliğinin doğal gelişmesinin dışında, küreselleşmenin zorunlu sonucu olmuştur.

İstanbul Beyoğlu'nda yeni düzenlemeler ve tartışmalar son dönemde şehircilik ve planlama açısındandır. Bu yönüyle diğer toplum bilimleri de konuya yakın ilgi duymuşlardır. Toplum bilimleri birbirlerinden kendilerine konu aldıkları olaylar açısından farklılaşsa da sorunlar üzerinde etkili olmak için bir bütünsel bakış açısı gerekmektedir. Sanat tarihçilerinin konuya sanat tarihi açısından bakmaları, mimarların mimari açısından bakmaları, şehir planlamacılarının sadece planlama açısından bakmaları yetmemektedir. Tarih, turizm, ulaşım, iletişim, ticaret, nüfus, sanat-edebiyat, gündelik yaşam, eğitim vb. açısından da konunun ele alınışı uygulamada çeşitlilik göstermektedir. Sosyolojinin bütün bu çeşitlilik içerisinde diğer disiplinlerden farklı ve önemli bir yönü vardır. Diğer disiplinleri kendi açılarından konunun bir yönü ile ilgilenirken sosyoloji değişik olayları kapsayan bütünsel bir bakış açısı/yöntem getirmeye çalışmaktadır. Diğer deyişle kendi varlığını tartışmalı hale getirmemek için, şehir planlamacıların, mimarların vb. yerini almaya çalışmamaktadır. Sosyolojinin önemi çeşitli bilim dallarını kapsayan bütünsel bir bakış açısı getirmesidir. Bu aynı zamanda sosyoloji ile diğer çeşitli disiplinler arasında birbirini inkar etmeden, zorunlu işbirliğinin bir gereğidir. Bundan amaç toplum olaylarının bütünlüğünü kavramak ve bu yönde sorunlar üzerinde bütünsel düzeyde etkili olmak içindir. Aksi takdirde farklı alanlarda farklı çalışmalar ve uygulamalar birbirine ters, birbirini iten çalışmalar olarak şehirde kendini göstermektedir. Zaman kaybı ve israf ve daha önemlisi yeni sorunların ortaya çıkmasına ve çözümsüzlüğe neden olmaktadır. Günümüz İstanbul Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişimlerin uyumsuzluğunun bir kaynağı budur. Buna siyaset düzeyindeki ayrımlar ve karşıtlıklar, farklı seçimler de eklenince bir bütünlük

sağlanamamaktadır.

İstanbul Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişiklikler siyasi, askeri, ticari, iktisadi, mimari, şehirleşme, eğlence ve sanat gibi çeşitli düzeyler açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğe rağmen kimliği oluşturan tarih içinde ortaya çıkan temel bakış açısı ve sorunların çözümü yönündeki bütünlüktür. Günümüz sorunlarının kaynağını sadece 1980/90'larda aramak mümkün olmadığı gibi, 1950'lere, daha gerisine, hatta XIX. Yüzyıl Batıcılışma dönemine götürmek de yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle İstanbul ve Beyoğlu arasındaki farklılık ve değişimin kaynağına inmek gerekir. Bütün bu değişikliklerin ve sorunların günümüzdeki görünümü temsil sorunu ve anti-toplumsallaşma biçimini almıştır. Bakış açısında ve siyasette sınırlılıklar İstanbul Beyoğlu'ndaki toplumsal değişimin kimlik bunalımı, yozlaşma, itişme biçimini almasına neden olmaktadır. 1990'lar sadece İstanbul'da değil tüm dünyada son iki yüz yıllık modern dönemden bir farklılaşmadır. Bu nedenle günümüz modern ötesi yeni ilişkiler, örgütlenme ve değişim İstanbul'un geleneksel kimliği yanında aynı zamanda modern kimliği ile de karşıt özellikler taşımaktadır. İstanbul Beyoğlu'nda değişikliklere bu yönüyle bakmak gerekir. Hem tarihi geçmişle bağlantısı hem de geçmişten nasıl farklılaştığı ortaya konulmalıdır. Bu nedenle değişim sorununu bütünsel bakış açısından bağımsız yapmak mümkün değildir. İstanbul Beyoğlu'nda, yıkıcılık ve kuruculuk çelişkisi bu anlamda uyumsuzluğun/kimliksizliğin/itişmenin ifadesi olarak kendini göstermektedir. İstanbul ve onun en önemli vitrini olan Beyoğlu'nun tarihi kimliği bu yönüyle övgü ve sövgü konusu olmaktadır. Günümüzde İstanbul ve Beyoğlu'nun tarihi kimliği kaybolmakta, aynı zamanda modernleşme öncesi ve sonrası dönemde yaşadığı değişikliklerle günümüz arasında bağlantı kurmakta zorlanılmaktadır.

İstanbul ve Beyoğlu'nda günümüzdeki uygulamalardan, sorunlardan söz ederken hazır reçete veya kalıplardan yola çıkmak yerine konuyu tarihi çerçeve içindeki ele almak gerekir. Bu çerçeveyi tarihi değişimin çeşitli durakları içinde aramak yerine kaynağına diğer deyişle doğuş koşullarına bağlı bir açıklama ile temellendirmek önemlidir. Bu nedenle bugünkü sorunlardan geçmişe gitmek yerine, tarihi başlangıcından günümüze doğru bir açıklama ortaya konulmalıdır. Öncelikle İstanbul ile Galata/Pera/Beyoğlu/Taksim arasındaki ilişki, ayırım ve süreklilik daha başlangıçtan itibaren ikili bir nitelik göstermektedir. İstanbul, Roma İmparatorluğu döneminde geleneksel Doğu ile askeri, siyasi ilişkilerin yürütülmesi için Roma ile eş/eşit yeni imparatorluk başkenti olarak kurulmuştur. Osmanlı sonrası da imparatorluk kimliğini korumuştur. İstanbul Doğu-Batı çatışması içinde yeri ve rolüyle bir dünya şehridir. Bizans ve Osmanlı iki farklı, karşıt cephenin öncüsü, sözcüsü olmasına karşılık Doğu-Batı çatışması içinde askeri, siyasi yer ve rolleri açısından benzerlikler göstermiştir. Suriçi İstanbulu yönetimin askeri, siyasi ilişkileri örgütlediği merkez olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşılık Galata Suriçi'nden bağımsız ticari ilişkilerin örgütlendiği bir merkezdir. Asker, siyasi işlerin örgütlenmesi ile ticari ilişkilerin örgütlenmesi iki ayrı merkezin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suriçi İstanbulu ile Galata arasındaki ikilik daha sonraki dönemlerde de korunmuştur.

Doğu-Batı ilişkilerinde tarafların cephe seçimi ve bu cephe içindeki yeri ve rolü önemlidir. Doğu Roma elinde İstanbul Batı için askeri, siyasi önemini kaybederken,

Osmanlı'nın elinde Doğu cephesi adına yeniden önem kazanmıştır. Bu nedenle İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi dünya açısından bir çağı kapatan, Yeni Çağ'ı açan bir olay olarak görülmüştür. Doğu Roma veya Bizans ile Osmanlı Doğu-Batı çatışmasında askeri, siyasi ayrıcalıklarını kendi dışındaki kesimlerle paylaşmamış ve esas rolünü/kimliğini askeri, siyasi işlerle tanımlamıştır. Buna karşılık Doğu-Batı arasındaki ticari ilişkilerin yürütülmesini yabancılar tarafından örgütlenmesine ve yürütülmesine izin vermiştir. Galata ile İstanbul Suriçi arasındaki ikiliğin temelinde bu olay vardır. İmparatorluğa yabancı, dışardan katılan, Batılı nüfus ve ticaret kolonilerinin Galata'da bu işleri yürütmesinden amaç, toplum içinde ticari ilişkilere dayanarak devlet ve siyaset üzerinde etkili olmamaları içindir. Ticari ilişkileri toplumun dışında, toplumla bütünleşmeden yabancıların üstlenmesi bu nedenledir. Devlet bu anlamda Galata'ya serbestlik vermiş ancak ticaret ilişkilerin kontrol ve denetimini de elinde tutmuştur. Suriçi İstanbulu ve Galata İstanbulu arasındaki bu ikilik/ayrım/yabancılaşma İstanbul'un kuruluşundan itibaren sürekliliğini korumuştur. Bizans ve Osmanlı Doğu-Batı ilişkileri içinde askeri, siyasi, ticari ilişkilerin denetimini sağlamak çabasıdır. Suriçi İstanbulu ile Galata arasında ikilik imparatorluk örgütlenmesinin sonucu olarak İstanbul'un kimliğinin ve bütünlüğünün parçasıdır. Osmanlı Batıcılığı döneminde de bu ikilik sürdürülmüştür. Sorun askeri, siyasi, ticari ilişkilerin kontrol ve denetimin kaynağı ve tekelinin artık tartışılır hale gelmesidir. Bu devletin zaafı olarak ortaya çıktığı gibi İstanbul ve Galata artık devlet ve toplum düzeyinde dışardan gelen etkilere açık hale gelmiştir. İstanbul ve Galata'da arasında ilişki ve değişimde dış etki bozulma ve uyuşmazlık, belirsizlik, karşıtlık halini alarak yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Osmanlı Döneminde Galata önemli bir ticari merkezdir, aynı zamanda yaşam tarzı açısından da Osmanlı ve İstanbul'un Batı'ya açılan kapısı olmuştur. Bu dönem Galata'da nüfusun bir bölümünü gayrimüslim tebaadan Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler oluşturmuştur. Ancak buraya esas kimliğini veren Osmanlı tebaası olmayan Avrupa kökenli İtalyan, Fransız, İspanyollar ile Yahudiler gibi çeşitli kökenden ve dinlerden gelen nüfus olmuştur. Galata XIX. Yüzyıl sonrasında ticari ve kültürel alanda Osmanlı'nın Batılılaşmasına destek olmuştur. Ancak Batıcılığın kaynağı değildir. Batıcılığın kaynağı ticari ilişkiler değil, yine devletin Batılı çeşitli devletlerle askeri, siyasi düzeyde ittifaklardır.² Galata'nın askeri, siyasi düzeyde böyle bir etkisi veya Osmanlı'nın Batıcılığına kaynak olması söz konusu olmamıştır. Ancak Batılı devletler Osmanlı içindeki gayrimüslim halkla elbette daha yakın siyasi ilişkide ve etkide olmuşlardır. Batılı elçiliklerin Galata/Pera'da olması ve yeni kiliselerin açılması rastlantı değildir. Batılı devletlerle yapılan askeri, siyasi ticari anlaşmalar ve iş birliği nedeniyle yaşanan nüfus artışı Galata surlarının dışında Pera bağlarına doğru yayılarak büyümeyi gerekli kılmış ve bugünkü Beyoğlu semti şekillenmeye başlamıştır. Fransız Devrimi de Beyoğlu'nun nüfusunun artmasına ve buna bağlı olarak yaşam tarzında değişikliklere yol açmıştır. Ancak Osmanlı'nın Batılılaşmasında en çok Tanzimat Reformları etkili olmuştur. Tanzimat Reformlarının yarattığı değişim ve dönüşüm İstanbul Beyoğlu'na olan ilgiyi artırmıştır. Osmanlı'nın Batı ile ittifakı Batı'nın Doğu ile ilişkilerinde ortaya çıkan

² Baykan Sezer, "Osmanlı'nın Batıcılığı", *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, İstanbul: Sümer Kitabevi Yayınları, 1979.

çekişmeden farklı Batılı devletlerle iş birliğine dayalı olduğu için Osmanlı Batılılaşırken Doğulu toplum özelliklerini daha çok vurgulamıştır. Toplumun Batılılaştırması, Batı kimliğini alması söz konusu değildir. Bu nedenle İstanbul ile Beyoğlu arasındaki ayırım siyasi, askeri düzeyde sürmüştür. Bu ayırım yaşam biçimine de yansımıştır. Günümüzde bile Peyami Sefa'nın romanından alınan başlıkla "Fatih ve Harbiye" arasındaki farklılıktan, karşıtlıktan söz edilmesi bu nedenledir.

Batılılaşma sonrası Osmanlı Batılı tarzda belediyeler oluşturmuş ve Batılı şehircilik anlayışına uygun gösterişli binalar inşa ettirmiştir. İstanbul'da yaşanan büyük yangınlar geçmişte şehrin değişimine yönelik bir fırsat olarak değerlendirilmemiştir. Ancak 1870 Büyük Beyoğlu Yangını İstanbul'da yaşanan en büyük yangın olarak yeni bir değişimin önünü açmıştır.³ Osmanlı'da Batılılaşma sonrası sarayın yer değiştirmesi, Dolmabahçe'de yeni Batılı sarayın yapılmasıyla İstanbul'un eksenini de değiştirmiş, Beyoğlu'nda buna uygun bir değişim ve gelişme söz konusu olmuştur. Beyoğlu yangını sonrası Batılı tarzda görkemli binalarla yeniden inşa edilmiş ve bugünkü çehresine ulaşmıştır. XIX. yüzyıl sonlarına doğru Batılı yaşam tarzının tamamen hâkim olduğu Beyoğlu'nda Müslüman nüfus oldukça azdır ama eğlence, alışveriş ve sosyal aktiviteler için yönetime aday olan Batıcı kadro ve çeşitli kesimlerin günlük uğradıkları bir yerdir. Zamanla sur içinde konaklarda yaşayan yönetimle ilişkili zengin Müslümanlar da modern apartmanlara geçip yerleşerek bu yeni hayata dahil olmuşlardır. Bunun yanı sıra yurt dışından da farklı amaçlarda Beyoğlu'na gelen ziyaretçiler olmuş bu durum yeni otellerin, restoranların, tiyatroların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Beyoğlu, içinde barındırdığı farklı kimlik yapılarından dolayı sosyal ve kültürel yapısı çok renkli olup etnik, dini çeşitliliğiyle Doğu'da ve Batı'da özel bir ilgi görmüştür. Osmanlı'nın Batılılaşma seçimiyle saray ve Beyoğlu'lu arasındaki ikilik ortadan kalkmamıştır. Askeri, siyasi işler ile ticari işler arasındaki ikilik yine devam etmektedir. Osmanlı yeni dönemde de Batı siyasi seçimine rağmen Doğulu kimliğinden vazgeçmemiştir.

I. Dünya Savaşı ve sonrasında İstanbul'un İtilaf Devletleri'nce işgal edilmesi Osmanlı İstanbulu açısından yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İngiltere ile Osmanlı'nın tasfiyesi ve İstanbul verilmesi konusunda anlaşan Rusya'da savaş sırasında Bolşevik devrimin ortaya çıkması bu anlaşmanın uygulanmasını mümkün kılmamıştır. Ancak Osmanlı'yı bir imparatorluk olarak sürdürmek mümkün olmadığı için yeni Türkiye devleti kurulmuştur. Balkan savaşlarından başlayarak sonrasında dört yıl süren dünya savaşı, beş yıl süren işgal süresince İstanbul büyük bir değişime uğramıştır. Türkiye Devleti'nin kurulması ve Cumhuriyet'in ilanı ile yeni başkent Ankara olmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında süren İstanbul-Ankara karşıtlığı, savaş sonrası yeni devlet kurulduğunda da varlığını sürdürmüştür. I. Dünya Savaşı'nda bir kısım gayrimüslim azınlık Osmanlı Devleti'nin yanında yer almadığı için güvenilmez olarak görülmüş ve bu durum savaş sonrasında İstanbul ve Beyoğlu'na bakışı etkilemiştir. Yeni devlet kendine dayanak olarak Türk kimliğini öne çıkarırken İstanbul ve Beyoğlu bu anlamda muhalefetin merkezi olarak değerlendirilmiştir. Ankara'nın binlerce yıldır bir

³ Merve Cemile Keyvanoğlu, "1870 Büyük Beyoğlu Yangını", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 41 (Bahar 2017), 187. ss. 169-190.

imparatorluk merkezi olan İstanbul'a kendi siyasi ve ideolojisinin damgasını vurması sınırlı kalmıştır. Ayrıca Ankara'nın yeni bir başkent olarak inşası da İstanbul'a müdahale etme, kendi kimliğini verecek değişikliklere gitme imkanını sınırlamıştır. Siyasi düzeyde şehre yapılan müdahale ve damga vurma çabası özellikle iki bölge ile sınırlıdır. Bu iki alan zaten birbiriyle ilişkilidir. Taksim meydanı ve Maçka vadisindeki yeni düzenlemeler bu değişimin ana eksenini olmuştur. Bu yönde Atatürk anıtının açılmasından Dolmabahçe stadyumuna ve açık hava tiyatrosundan Atatürk Kültür Merkezi'ne kadar bir dizi değişiklik olmuştur. Ancak bu değişiklikler elbette bütün İstanbul'a ve Beyoğlu'na yeni devletin kimliğini verecek değişiklikler olarak etkili olmamıştır. Dolaylı değişiklikler ve dönüşüm daha çok siyasi düzeydedir.

İstanbul-Ankara arasındaki ayırımıda, Gezi Parkı ve Taksim Meydanı'ndaki yeni düzenlemeler yeni devletin Osmanlı'dan farklı kimliği ve dünya görüşü seçimini belirtme amacı taşımıştır. Beyoğlu'nun ana caddesinin adının değişmesi, İstiklal Caddesi tabelasının Fransız Konsoloslugu binasına çakılması bu açıdan önemlidir. Yeni devletin Türkleştirme politikaları bir yönüyle gayrimüslim azınlığın hayatını zorlaştırmıştır. Savaş ve işgalden etkilenen gayrimüslimlerin ekonomik durumu 1942 yılında uygulamaya konan "Varlık Vergisi Kanunu" ile dayanılmaz hale gelmiş, pek çok yerli gayrimüslim Beyoğlu'nu terk etmek zorunda kalmıştır. 1955 yılında 6-7 Eylül olaylarında da gayrimüslim azınlığın evlerine, işyerlerine saldırılar gerçekleştirmiş ve ağır tahribat yaratılmıştır.⁴ Bu olay sonucunda Beyoğlu'nun yerlisi sayılan insanlar mallarını, mülklerini bırakıp göç etmek zorunda kalmışlardır. Gayrimüslimlerin XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar İstanbul Beyoğlu'nda ticari, ekonomik ve toplumsal hayatta önemli rolleri olmuştur. Galata, Pera ve Beyoğlu'nun mekansal oluşumunda katkıları çok fazladır. Günümüze kadar ulaşan okullar, kiliseler, elçilik binaları, ticarethaneler, sivil konutlar, apartman çoğunlukla gayrimüslimlere hizmet etmiştir. Bu kesimler aynı zamanda dönemin etnik, dini çeşitliliğini oluşturmuş, kültürel zenginliğine katkı sağlamışlardır. Gayri Müslüm nüfusun dışlanmasıyla elbette Beyoğlu'nda büyük bir değişim olmuş, bazı bölgeler çöküntü alanı haline gelmiştir. Ancak esas değişimin yönü toplumlararası düzeye üstlenilen yer ve rol ile ilişkilidir. Bu yer ve role dayalı değişiklikler kimi zaman birbirini inkâr eden boyutlarda olduğu gibi İstanbul'un tarihî kimliğine de karşıt özellikler taşımıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası tüm dünyadaki ekonomik, siyasi ve toplumsal dönüşümler savaşa katılmamış olsa da Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye yönetim alanında değişim yaşamıştır. 1950'li yıllarda çok partili sisteme geçişle iktidara Demokrat Parti gelmiş ve Türk-İslamcı siyaset örgütlenmesi başlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren Sovyetler Birliği'ne karşı ABD öncülüğündeki cepheye NATO ile dahil olmamız bu değişikliklerin ana eksenini oluşturmuştur. Menderes Dönemi Amerikan eksenli bir Batılılaşma anlayışı benimsenmiştir. Yeni yol düzenlemeleriyle Suriçi İstanbulu yanında Beyoğlu ve Taksim Meydanına çeşitli müdahalelerin yapılmıştır. Öncelikle İnönü Gezisi olan parkın ismi Gezi Parkı olarak değiştirilmiştir. Ancak park olduğu gibi kalmamış, alanı giderek yeni yapılarla daralmış ve Dolmabahçe-Beşiktaş bağlantısı ve sürekliliği kaybolmuştur. Menderes

⁴ Hulusi Dosdoğru, *6/7 Eylül Olayları*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993.

İstanbul'da yürüttüğü imar faaliyetleri ile “şehrin geleneksel yapısını ortaya çıkarıyoruz ve modernleştiriyoruz” savıyla İstanbul ve Beyoğlu'nun tarihi ve toplumsal dokusunu değiştirmiştir. 1950-1980'li yıllar Beyoğlu'nda temsilinin değiştirildiği ve kültürel erozyonun yaşandığı bir dönem olmuştur. Cumhuriyet sonrasında özellikle çok partili dönemde iktidara gelen bütün siyasi partiler kendi siyasetleri ve dünya görüşlerini gündeme getirmek için İstanbul Beyoğlu'nda bir dizi değişikliği gündeme getirmişlerdir. Bu değişiklik sadece biçimsel düzeyde şehircilik çalışmalarıyla olmamış, Beyoğlu'nun “imparatorluk artığı” nüfusunun da çeşitli yollarla zaman içinde tasfiyesi söz konusu olmuştur. Ancak modern dönemde İstanbul Galata, sonra Pera ve Beyoğlu/Taksim biçiminde değişen ve genişlik kazanan değişimler her şeye rağmen en azından gündelik yaşam tarzı ve eğlence anlayışı olarak kalmıştır. Ankara merkezli siyaset ve dünya görüşüne yabancı ve farklı bir yer olma özelliğini sürdürmüştür.

İstanbul ve Beyoğlu'nda tarihi süreç içinde ana eğilimine ters düşen yeni gelişmeler son yüzyıl içindedir. Bu değişim İstanbul Beyoğlu'nun imparatorluk kimliğine karşıt bir değişimdir. Ama bu karşıtlık Menderes sonrasında hem İstanbul'un hem de yeni Türkiye'nin kimliğine yabancı ve antici bir özellik kazanmıştır. Bu değişim artık bir bozulma olarak yeni bir biçim kazanmıştır. Ancak İstanbul ve Beyoğlu'nun tarihi kimliği marjinalleşse de ortadan kalkmış değildir. Tarihi olarak varlığını ve önemini korumuştur. Ana akımın kenarında sınırlı olarak varlığını sürdürmüştür. İstanbul ve Galata/Pera/Beyoğlu/Taksim çizgisindeki değişim Bizans, Osmanlı imparatorluk örgütlenmesi ve sonrasında yeni Türkiye döneminde en azından 1950'li yıllara kadar süreklilik göstermiştir. İstanbul'un bir imparatorluk başkenti olmaktan çıkmasının bir dünya savaşı ve İstanbul'un işgal sonrasında Osmanlı'nın tasfiyesiyle ortaya çıktığı unutulmamalıdır. İstanbul dünya egemenlik ilişkilerinin örgütlendiği siyasi, askeri, ticari bir merkez olmaktan çıkması onun kimliğinin, temsil ettiği değer ve ilişkilerin bütünüyle kaybolması anlamına gelmemiştir.

Doğu-Batı çatışması Osmanlı'nın yıkılması sonrası ortadan kalkmamıştır. Ayrıca Osmanlı ve İstanbul'un yerini alan yeni bir Doğu merkezi de yoktur. İstanbul yeni Türkiye'nin de en önemli şehri olduğu gibi tarihi önemi ve kimliği yok olmamıştır. Doğu-Batı ilişkilerinin örgütlendiği son Doğu merkezi olarak bir anlamda gıyabında önemi sürmüştür. Tarih gündelik yaşam ilişkilerinde İstanbul kültürü ve maddesi olarak canlılığını sürdürmektedir. İstanbul'da tarih donmuş, bitmiş bir müze malzemesi, mimari korumacılık anlayışıyla sınırlı bir restorasyon girişimi değildir. İstanbul ve Beyoğlu'na olan ilgi dünyada ve Türkiye'de askeri, siyasi, ticari yeni ilişkilerin örgütlenmesi açısından sınırlı da olsa sürdürülmüştür. İstanbul imparatorluk başkenti olmaktan çıkmasına rağmen önemini korumuştur. Gündelik yaşam içinde geçmiş ile bağlar eksik, sınırlı bir düzeyde de olsa varlığını korumaktadır. Geçmişin renkli uygarlık mirası ve yapısı 1950'li yıllardan itibaren tahrip edilmiş, “yerli ve milli” olarak adlandırılan bir dizi savunulamaz müdahaleler olmuştur. Ama esas değişim ve bozulma, değersizleşme 1980-90'lı yıllar sonrasında modern sonrası küre-yerel değişiklikler sonrası gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin tasfiyesi sonrasında Türkiye'nin yeri ve rolü ile ilgili belirsizlik İstanbul ve Beyoğlu'nda temsil krizi olarak ortaya çıkmıştır.

1980/90 Sonrası Beyoğlu ve Değersizleşme Sorunu

Tekrar belirtmekte yarar var. Suriçi İstanbulu ile Galata/Pera/Beyoğlu arasında daha başlangıçta Bizans'tan bu yana bir ikilik/karşıtlık vardır. Ancak bu ikilik birbirini çatışmadan, itmeden yanyana İstanbul'un dünya imparatorluk merkezi olarak kimliğinin bir özelliğidir. İstanbul'un Fethi ve Osmanlı İstanbulu döneminde de bu ikilik varlığını sürdürmüştür. İstanbul, Osmanlı'nın tasfiyesi sonrasında bir imparatorluk merkezi olmaktan çıkmıştır. Ancak dünya içindeki yeri ve rolünde değişikliğe rağmen askeri, ticari, siyasi önemini, yaşam tarzı, mimari ve dünya görüşü gibi çeşitli düzeylerde sınırlı da olsa geçmişle ilişkisini korumuştur. İstanbul ve Beyoğlu'nda son kırk yılda ortaya çıkan değişim Türkiye ve İstanbul'un kendi dinamizmi ve gelişmesi içinde ortaya çıkmamıştır. Değişimlerin temel eksenini küre-yerelleşmeyle ilişkilidir. Başlangıçta 1980 sonrası dünyadaki neoliberal politikalara uyum bu değişime yön vermiştir. Son yirmi yılda ise değişimin yönü devlet ve toplum krizi ile ilişkili muhafazakâr ve otoriter bir niteliğe ve temsil sorununa dönüşmüştür. Yakın dönemdeki değişimin ana özelliği ve niteliği devlet ve toplum krizi içinde kendini belli eden kimlik bunalımı biçimindedir.

İstanbul'un bir dünya şehri olarak dünyada ortaya çıkan değişimlerden etkilenmemesi elbette mümkün değildir. Ancak esas mesele bu değişimin kendi tarihi kimliğine, dünyadaki yeri ve rolüne uygun olup olmadığıdır. Osmanlı bir dünya imparatorluğudur, dünyada ortaya çıkan değişiklikler elbette İstanbul'u ilgilendirmiştir. Yeni Türkiye de Osmanlı'dan farklı olarak dünyada ortaya çıkan değişimlere uyum göstermeye çalışmıştır. Ancak askeri, siyasi, ticari ilişkilerde kontrol ve denetimin Batı'da olduğunun bilincindedir. Bu ilişkilere katılarak İstanbul ve Beyoğlu'na yeni bir kimlik vermek istemiştir. Buna karşılık Beyoğlu'nun tarihten gelen kimliğini korumakta ve sürekliliğini sağlamakta güçlük çekilmektedir. Bu güçlük yeni yapılan işler konusunda verimlilik ve bütünlük oluşturmada engele dönüşmektedir. Beyoğlu'nun günümüz ile geçmişte tanımlanan kimliği arasında ortaya çıkan tarihi, toplumsal, kültürel doku değişikliği birbirine eklenmemektedir. Beyoğlu'nun tarihsel kimliğine eklenen değişiklikler birbirini iten, kaotik, yama bir yapı ve görüntü ortaya çıkarmaktadır.

Günümüzde İstanbul ve Beyoğlu kimlik düzeyinde yeni bir kimlik kazanmadığı gibi tarihi kimliği ve rolü de değersizleşmiştir. Bu değişimin tasviri düzeyde yüzeysel görünümü gündelik hayat, kültür, sanat, turizm, eğlence, iletişim, ulaşım ve tüketim odaklıdır. İstiklal Caddesi'ndeki birçok tarihsel yapıya müdahale edilerek ya yeniden yapılmış ya da restorasyona başvurulmuştur. Taksim Meydanı'nda ve yakın çevresinde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler şehrin kendi sorunlarının çözümü yönünde veya kendi kimliğinin gelişmesi içinde ortaya çıkmadığı için günümüz İstanbul Beyoğlu kimliği tarihi yeri ve rolüne ters, şişirilmiş karton eklerle geliştirilmiş bir kimliksizliği göstermektedir. İstanbul Beyoğlu'nun tarihi kimliği ile günümüz kimliği arasındaki ilişki karşıtlık veya bozulma olarak gündelik yaşamda varlığını hissettirmektedir. Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişimde hem merkezi devlet yönetimi hem de belediye, kimlik sorununun hem yaratıcıları hem de çözüm beklenen kurumları olmaktadır. Ancak Beyoğlu'nun sorunlarını sadece mevcut yönetime bağlı olarak değerlendirmek ve çözüm aramak da dar bir bakış açısı olur. İstanbul ve Beyoğlu dünya egemenlik ilişkilerinde ortaya çıkan

değişikliklerden etkilenmekte ve yönetimin zaafı nedeniyle bu etki tarihi kimlik sorununa dönüşmektedir.

Bugün Beyoğlu, belediye birimi olarak geçmişe göre daha geniş bir bölgeyi ifade etmektedir. Okmeydanı ve Kasımpaşa buna dahildir. Ancak bizim esas ele almak istediğimiz, görüşlerimizi sınanması açısından da önemli gördüğümüz mekân Taksim'dir. Diğer bir deyişle birbirinin devamını ve bütünlüğü sağlayan Galata, İstiklal Caddesi, Taksim Meydanı, Gümüşsuyu, Tarlabası ve Cumhuriyet Caddesi aksıdır. Bu aks aynı zamanda İstanbul'un diğer bölgeleriyle ve dünyayla ilişkisini ve temsilini sağlamakta ve Taksim Meydanı ile birleşmektedir. Bu nedenle Beyoğlu ve Taksim adı özdeşleşmiştir. Taksim Meydanı bir anlamda siyasi, ideolojik, kimlik açısından iktidarın, farklı siyaset arayışlarının temsil edildiği ve gösterildiği mücadele alanı ve merkezi olmaktadır. Meydana damgasını vuran bir yerde bütün İstanbul'a, sonra Türkiye'ye de kendi dünya görüşü ve tutumunu vurmaktadır. Taksim meydanının önemi buradan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet döneminden itibaren Taksim Meydanı'nın milli bayramlarda gösteri merkezi olması, resmî törenlerin yapıldığı yer olması, katı kurallar, protokol uygulamaları bununla ilişkilidir. İktidarın yanında Taksim Meydanı toplumsal muhalefetin örgütlendiği, kendi kimliğini gündeme getirdiği, verili düzene karşı muhalefetin de merkezidir. İstanbul Beyoğlu'nda Cumhuriyet döneminde gündeme gelen yeni düzenlemelerin, değişikliklerin Galata, İstiklal Caddesi, Taksim Meydanı, Tarlabası'nda, bir tür sınır ve bağlantı gibi olan Piyalepaşa caddesi çevresinde olması rastlantı değildir. Sınırları çizilen bu alan İstanbul'un diğer bölgeleriyle bağlantısını çeşitli yol ve ulaşım hatlarıyla sağlamaktadır: bu nedenle Taksim Meydanı geçmişten bu yana Türkiye'nin en önemli kamusal alanı olma özelliğine sahiptir. Taksim meydanındaki gösteriler, çatışmalar farklı şehirlerden gelen çeşitli kesimlerin bir araya geldiği kamusal mekânda güç ve iktidar çekişmesine dönüştüğü için buradaki protestolar bütün Türkiye'de ve dünyada yankı bulmaktadır

Beyoğlu'nun tarihsel ve kültürel değerleri mimari, mekânsal, anıtsal imgelerden ibaret değildir. Yaşam tarzı ve bunun bir zenginlik olarak yemeden içmeye, müzikten sanata, müzelerden konferanslara kadar ortaya çıkan çeşitli biçimleri de İstanbul ve Beyoğlu kimliğinin en önemli parçasıdır. Beyoğlu farklı kimliklerden insanların iç içe bir arada yaşadığı ve kendi kimliklerini oluşturduğu İstanbul'a bağlı ama kendi özellikleri olan bir birimdir. Beyoğlu her inançtan, her görüşten ve her çeşit dini, etnik kimlikten insanın sahiplendiği ve kendini ifade ettiği bir temsil ve iktidar alanıdır. Beyoğlu tarihsel süreç içinde sosyal dokusunda değişim göstermiş var olan dokusuna yeni yaşam örüntüleri oluşturmuştur. Bunlar günümüzde yama şeklinde olduğu için birbirine eklenememiştir. 1990 sonrası ortaya çıkan değişiklikler küreselleşmenin bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu değişim son iki yüzyıllık modern döneme de karşıt özellikler taşımaktadır. Bu değişime neoliberal politikalar yön vermiş son yirmi yılda ise bu politikalar muhafazakâr ve otoriter bir şekle dönüşmüştür. Tarihi İstanbul ve Beyoğlu kimliği ile günümüzde ortaya çıkan toplumsal ve kültürel doku birbiriyle uyumlu değildir. Beyoğlu'nun kimliğine eklenmek istenen değişiklikler daha karmaşık, kaotik bir durum ortaya çıkarmıştır.

1980/90 sonrası İstanbul Beyoğlu'nda ortaya çıkan değişiklikleri ve yeni kimliğin

özellik ve niteliğini belirttiğimiz nedenlerle Taksim Meydanı üzerinden ortaya koymak mümkündür. Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet sonrası yeni düzenlemeler adeta kimlik değişiminin özeti gibidir. Meydanlar ülkelerin ve şehirlerin bir anlamda temsil edildiği ve kendi kimliğini paylaştığı, kendi iktidar ve çözümüne ortak etmeye çalıştığı yerlerdir. Taksim Meydanı, Cumhuriyet sonrası önemli bir kamusal alan olarak hem çeşitli ulusal günlerin hem de çeşitli etkinliklerin kutlama, tören alanı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle şehir tarihi açısından önemli olduğu kadar şehrin kimlik ve belleğinde de önemli bir kamusal mekândır. Taksim Meydanı'nda son dönem yapılan uygulamaların birbirinden uyumsuz ve eklenti şeklinde olduğunu söylemek doğru olacaktır. Mevcut haliyle ne çevresinde oturulan ne de herhangi bir muhalif veya siyasi nitelik taşımayan, gösteri ve eğlence etkinliğe de izin verilmeden tanımsız, belirsiz bir beton, açık alan olarak kalmıştır. Yılbaşı kutlamaları bu hiçliğin, değersizleşmenin bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Adeta "Arınma Günü" filminde olduğu gibi gece iktidarın çekildiği, her türlü karmaşa ve kaosun egemen olduğu, kuralsız, ilkesizlik, anti toplumsal biçimde kimliğini ortaya çıktığı bir bölge durumundadır. Meydanın son haline bakıldığında tasvir düzeyinde şehir kimliğinin ne olduğunu anlamak mümkün değildir. Bir anlamda bu durum siyasi, ideolojik iktidarın ve düzenin parçalanmasını, ortadan kalkmasını ve temsilin belirsizliğini belirtmektedir. Bu nedenle Beyoğlu'nu tanımlamak için ele aldığımız Taksim Meydanı ve çevresi eklenti, yama, bütünlüğü olmayan ne Doğulu ne Batılı anti bir kimliğin temsili olmaktan ileri gitmemektedir. Bu modern sonrası küre-yerel düzene ve anti toplumsallaşmaya uygundur, ancak tarihi kimliğine karşıt bir kimliktir.

Taksim Meydanı ortasında durup 360 derece bir daire içinde döndüğümüzde meydanın anıtsal yapıları ve eklenti binalarıyla Beyoğlu'nun kimliği ile ilgili bir değerlendirme yapmak mümkündür. Taksim Meydanı'nın iktidar ve kimlik açısından önemini belirtmek için bir özelliğini belirtelim: Tarlabaşı, Harbiye, Sıraselviler, Gümüşsuyu ve İstiklal caddeleri hem Taksim Meydanı'na İstanbul'un çeşitli yerlerden bağlantısını sağlamakta hem de Taksim meydanına hâkim olduğunda bütün şehirde yaşamın durmasına yol açmaktadır. Bu açıdan Taksim meydanı ve çevresindeki anıtsal binalar ve düzenlemeler iktidar olmanın bir ifadesi ve temsili olarak önemlidir. İstiklal Caddesi'nin meydana açılan noktasının kuzeybatı kısmında 1880'li yıllarda yapılan Aya Triada Kilisesi ve caddenin baş tarafında 1730'lu yıllarda yapımı başlanan ve meydanın ismine kaynaklık eden Taksim Maksemi yer almaktadır. Maksem'in hemen arkasına 2021 yılında hizmete açılan Taksim Camii bulunmaktadır. Caddenin ortasından meydana açılan kısmında Taksim boşluğunun meydan haline gelmesine neden olan 1928 yılında açılışı yapılan Cumhuriyet Anıtı yer almaktadır. Cumhuriyet Anıtı'nın yapılması ile İstanbul ve Türkiye yeni dönemin niteliğini belirten önemli bir kamusal alana sahip olmuştur.⁵ Bu süreçte Topçu Kışlası'nın kaldırılması yerine Gezi Parkı'nın yapılması ve Atatürk Kültür Merkezi'nin (AKM) yapımı ile yeni meydan kimliği yaratılmıştır. Ancak Taksim Meydanı son yirmi yıldır uygulanan politikalar gereği sadece geçiş alanı olarak kullanılan bir mekân haline dönüştürülmüştür. "Taksim Meydanı'nı Yayalaştırma Projesi", AKM'ni yıkılıp yeniden yapılması ve Taksim Camii'nin

⁵ Niyazi Ahmet Banoğlu, "Taksim Cumhuriyet Abidesi'nin Tarihçesi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9/25, 1992, 112. (109 - 126)

yapılması gibi projeler meydan için belirlenen işlevlerini gerçekleştirilemediği gibi henüz tamamlanmamış ve Beyoğlu'nun kimliğine uyumlu değildir. İstanbul Beyoğlu'nda kültürel mirası açısından önemli bir yere sahip Tarlabası'nda yapılan uygulamalar, orayı çöküntü olmaktan kurtaramadığı gibi Beyoğlu ile ilişkisini koparmıştır.

Bu değişimin tartışmalı bir temsili olan Taksim Camii mimari açıdan anıtsal yeni bir deneme olarak Cumhuriyet tarihinin en güzel camisidir. Ancak Cumhuriyet Anıtı'nı anlamsızlaştırmıştır. Anıt, alanda görünmez hale gelmiştir. Bu durumda yerini değiştirmek veya anıtın kaidesini yükseltmek de çeşitli sebeplerden mümkün değildir. Yine AKM'nin yıkılıp modernize edilerek yeniden yapılması ve Gezi Parkı olaylarından sonra parka yapılan yeni düzenlemeler de bir bütünlük sağlamadığı gibi meydana ilişkin şehir hafızasındaki yeri kaybolmuştur. Tam tersine gezi parkı bugünkü haliyle alanda ve hafızada bir boşluk gibi durmaktadır. AKM'nin yanında bulunan 1970'lerde yapılan uluslararası otel ve meydanın tam ortasındaki metro çıkışı görüntüsüyle Taksim Meydanı iyice karmaşık bir yer haline dönüşmüştür. Alan ne siyasal olarak ne de tarihi olarak bütünsel bir kimlik belirtmeye izin vermediği gibi gündelik yaşam açısından da çevresinde oturmaya izin vermeyen anlamsız bir geçiş mekânı olmanın ötesine geçememektedir. Günümüzde de tartışmalar meydan ve cadde düzenlemelerinde karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu değişim Beyoğlu'nun tarihinin uzantısı olmak yerine eklenti olmuş, Beyoğlu kimliğine yabancı olmanın da ötesinde bir bozulma belirtisi olmuştur. Taksim Meydanı çevresindeki mimari yapıların bir arada olması kimlik bütünlüğü sağlamadığı gibi çeşitlilik ve zenginlik de oluşturmadan ve birbirlerini iten bir yığın niteliğindedir. Bu bakımdan bir arada olmalarının bir anlamı diğer bir deyişle sürekliliği ve bütünlüğü olan bir kimlik ifadesi olması söz konusu değildir.

İstanbul ve Beyoğlu'nda değişimin önemli bir göstergesi ve yeni kimlik kazanma çabası İstanbul'un Avrupa kültür başkenti olması, NATO'nun İstanbul Toplantısı, Habitat gibi uluslararası etkinlikler çerçevesinde bir düzene kavuşturulmak istense de bu girişim de başarısız olmuştur. Bunlar proje bazlı tek tek değişimlerdir. Gezi olayları ve 15 Temmuz sonrasında birbirine karşıt iki dönüşüm girişimi de yine başarısız olmuştur. Yeni bir arayışı belirten 1 Mayıs Meydanı kimliğinden de günümüzde bütünüyle uzaklaşmıştır. Sonuçta yeni düzenlemelerle Beyoğlu ne Doğulu ne de Batılı, ne modern, ne anti modern bir kimlik belirtisi olamayan, kaotik bir değersizleşme ve hiçleşmeye dayalı antici-kimlik mekânı olmuştur. Yeni düzenlemelerin birbirleriyle ne dönemselsel ne kimlik olarak ne de bütünlük olarak bağlantısı yoktur. Yığinsal, üstüste, birbiriyle itişen eklenti bir özellik ve nitelik göstermektedir. İstanbul'u ve Beyoğlu'nu dolayısıyla Türkiye'yi temsil etmesi söz konusu değildir. Yeni dünya düzeni antici toplumsallaşmayı, tarihi özellikleri silen, içeriğini boşaltan bir özellik taşıdığı için bu değersizleşimin küre-yerelleşmeye uygun olduğunu belirtmek mümkündür. Son yirmi yılda Ak Parti iktidarının Taksim Meydanı'na cami yapmak ve Topçu Kışlası'nı yeniden inşa etmek gibi söylemleri doğrultusunda geliştirilmiş küre-yerel düzenlemeler ve dönüşüm Türkiye'yi etkileyen Gezi Olayları gibi toplumsal olaylara sebep olmuştur. İktidarın iğretiliği

gibi muhalefetin de iğretiliği nedeniyle⁶ bu tartışmadan bir sonuç çıkmamış, süreklilik taşımamıştır.

Sonuç Yerine

İstanbul, güçlü bir tarihi birikime ve öneme sahip olmasının yanı sıra barındırdığı nüfus bakımından Türkiye'nin ve Avrupa'nın en büyük şehridir. Doğu-Batı ilişkilerinde yeri ve rolü sınırlanmış olsa da askeri, siyasi, ticari ilişkiler açısından toplumlararası ilişkilerde önemini korumaktadır. İstanbul'un önemi ve gücü bugünkü görünüm ve rolünün ötesinde tarih içindeki yeri ve önemiyle ilişkilidir. Daha önce belirttik. Günümüzde Osmanlı sonrasında onun yerini alan bir Doğu veya Batı merkezi ortaya çıkmamıştır. Doğu-Batı çatışması sorunu aşılammıştır. Bu durum İstanbul ve Beyoğlu'nun tarihi kimliğini, yer ve rolünü canlı tutmaktadır. İstanbul ve Beyoğlu diğer dünya şehirlerinden farklı tarihi, sosyokültürel yapılanması ve yaşam tarzıyla halen potansiyel olarak tarihi kimliği ile ilişki içindedir. Tarih bir yönüyle kaybolmamıştır. Gündelik yaşam ilişkileri içinde varlığını hissettirmektedir. Ancak İstanbul ve Beyoğlu ile ilgili düzenleme ve uygulamalar tarihi, bütüncül bakış açısına sahip olmadığı için yabancı kalmıştır. Bu değişim yeni bir toplumsallaşma ve kimlik sağlanamadığı gibi büyük bir emek, zaman ve para israfına neden olmuştur.

Günümüzde Beyoğlu'nda değişiklikler bir kimlik belirtisi olarak değil bir kimlik bunalımı ve sorununun ifadesi olarak varlık belirtmektedir. Bizim öncelikle bu çalışmadan çıkardığımız sonuç budur. Ama bu elbette verili durumun tespit edilmesi açısından. Burada kalmak mümkün olmadığı gibi bunu Doğu-Batı farklılığı ve çatışması içinde aşmak için ayrı bir çaba gereklidir. İstanbul ve Beyoğlu'nun kimlik sorunu ve bunalımın aşılması sadece yeniden yapılanma değil, aynı zamanda sorunların kaynağı olan verili dünya düzeninin empoze ettiği koşulları aşmakla mümkündür. Doğu-Batı ayrımı ve ilişkisi içinde İstanbul ve Beyoğlu kimliği farklıdır, ama bu farklılık yaşam tarzı düzeyinde temel bir çatışmaya ve yabancılaşmaya dönüşmemiştir. Bu yöndeki girişimlere karşı bir direnç vardır. İstanbul ve Beyoğlu günümüzde tarihi kimliği ile özdeşleşme veya uyumlu olmasa da kaybolmamıştır. İstanbul ve Beyoğlu, Doğu-Batı ilişkilerinde, ortak bir çözüm temelinde iki farklı kimliğin farklılıklarını koruyarak, ama çatışmadan birlikte yanyana yaşayabileceğinin eşsiz bir örneğidir. Bizim esas sahip çıkmamız gereken zenginlik ve temel özellik ve nitelik budur.

Kaynakça

Banoğlu, Niyazi Ahmet. "Taksim Cumhuriyet Abidesi'nin Tarihçesi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9/25 (1992): 109-126.

Dosdoğru, Hulusi. *6/7 Eylül Olayları*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993.

⁶ Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, "Gezi Dersleri IV: Sosyolojide Yöntem ve Uygulama Açısından Toplumsal Gerçeğin Yitirilmesinin Sonuçları: İğreti Gerçeklik, İğreti İsyancılar ve Temsil(sizlik) Üzerine" *Sosyologca*, 7 (2014), 15-21.

Eğribel Ertan ve Ufuk Özcan. "Gezi Dersleri IV: Sosyolojide Yöntem ve Uygulama Açısından Toplumsal Gerçeğin Yitirilmesinin Sonuçları: İğreti Gerçeklik, İğreti İsyanlar ve Temsil(sizlik) Üzerine" *Sosyologca*, 7 (2014): 15-21.

Merve Cemile Keyvanoğlu, "1870 Büyük Beyoğlu Yangını", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 41 (Bahar 2017), 187. ss. 169-190.

Sezer, Baykan. "Osmanlı'nın Batıcılılaşması" *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*. İstanbul: Sümer Kitabevi Yayınları, 1979.

Yıldırım, Yüksel. "Toplumsal Değişme Kavramı Bağlamında 1960'lı Yıllardan 1980'lere Toplumsal Güçler", *Sosyologca*, 22 (2021):15-28.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: Birinci yazar %50, ikinci yazar %50.
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.